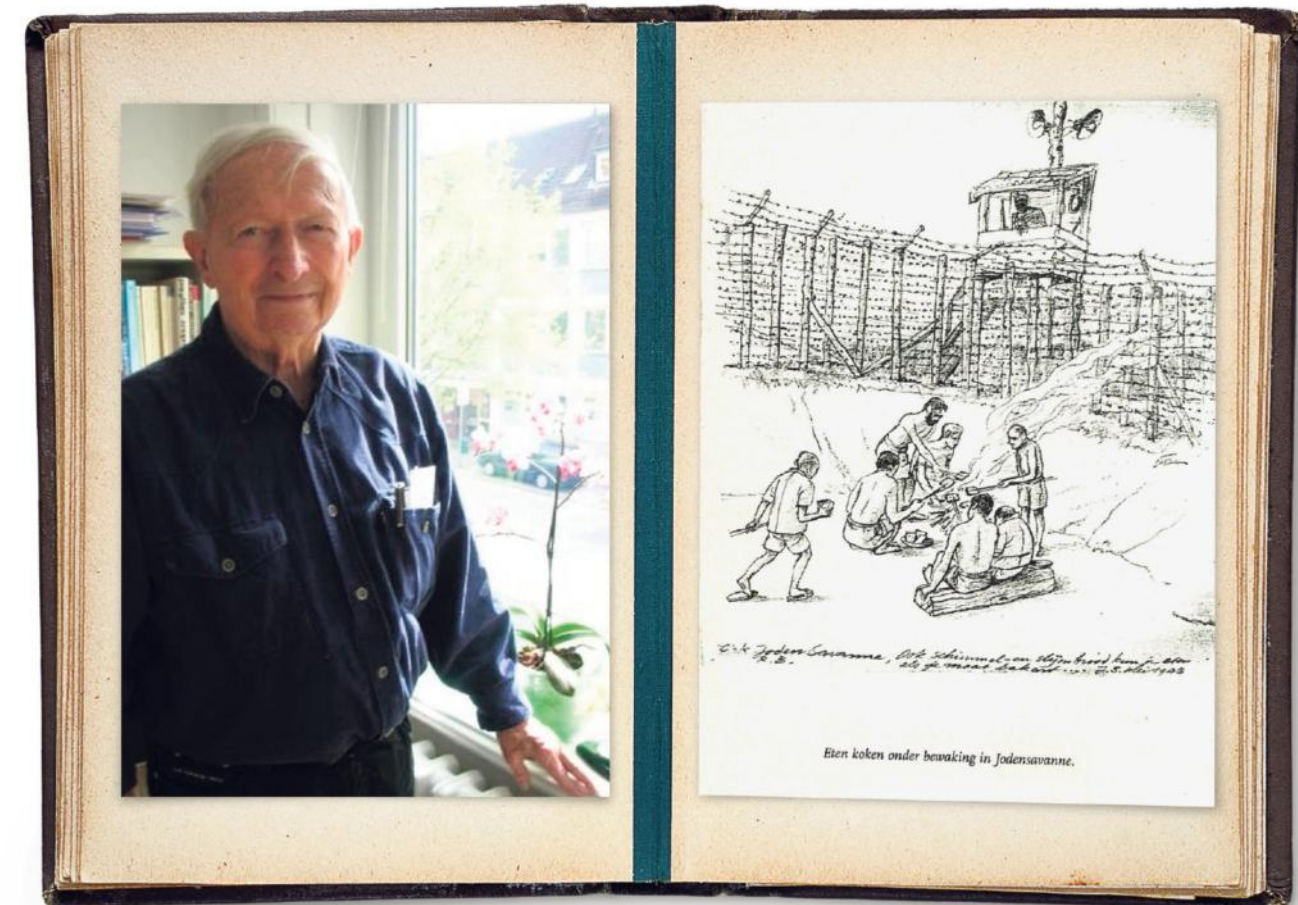

De tekenaar van het strafkamp in de jungle

Rolf Breier (1923-2015) kwam als 16-jarige terecht in gevangenkamp 'Jodensavanne' in Suriname. Vier jaar zat hij vast in de jungle zonder iets te hebben misdaan.

Op 7 augustus 1946 arriveert een schip met 138 gevangenen uit Suriname in de haven van IJmuiden. Hun komst veroorzaakt grote onrust, zo blijkt uit een telegram met het stempel 'zeer geheim' van een medewerker van de militaire inlichtingendienst: „Ik meen nauwelijks meer behoeven op te merken, dat het loslaten van het asociale schuim van de vooroorlogse Indische maatschappij in Nederland, (...) hier te lande een groot gevaar oplevert”. Rolf Breier, begin november in zijn woonplaats Kiel overleden, is een van de gevangenen die met de ms Boissevain in Nederland aankomen. Als jongen van zestien was hij na de Duitse inval in Nederland in mei 1940 gevangen gezet in de kolonie Indië, evenals een paar duizend anderen (hoofdzakelijk Duitsers) aan wier loyaliteit wordt getwijfeld. Al te secuur verloopt de selectie niet. „Bij de toepassing van het interneringsbesluit werd uitgegaan van den stelregel dat eerst de aanhouding kwam, en daarna zou worden nagegaan of de grens te wijd was getrokken”, schrijft het Indische dagblad *De Locomotief* op 11 mei. Dat de grens inderdaad te wijd is getrokken, willen de autoriteiten een jaar later wel toegeven. Maar volgens de Nederlandse procureur-generaal in Indië Block zijn de gevangenen inmiddels „door de lange internering verbitterd en dus kan hun vrijlating niet in het belang van de oorlogspanning worden geacht”. Nog voor de Japanse bezetter arriveert, wordt een groep van 146 gevangenen begin 1942 afgevoerd naar de Nederlandse kolonie in de verre West, Suriname. Het zou gaan om 'de felsten', de mannen zonder beroep. Er zitten stokebranden tussen, aanhangers van het nationaal-socialisme. Maar uit onderzoek na de oorlog blijkt dat zeker een kwart van de groep nooit lid is geweest van de tot begin mei overigens legale Indische NSB. Anderen hebben hun partijkaart eerder al ingeleverd.

Rolf Breier en zijn familie hebben niets met die Indische NSB van doen. Zijn vader Rudolf is van oorsprong Tsjech. Toen hij op Java gevangenisdirecteur werd, heeft hij de Nederlandse nationaliteit gevraagd en gekregen. Moeder Vera is een Oostenrijkse die in Indië niet kan aarden. Zij keert enkele jaren voor de oorlog terug naar Wenen en onderhoudt per brief contact met het gezin. Vanaf 1938 klevden er op die brieven postzegels met de afbeelding van Adolf Hitler. Bovendien is Breier senior een regelmatig

Rolf Breier en een van de tekeningen die hij maakte in het strafkamp 'Jodensavanne'.

NECROLOGIE

Levens

Op deze pagina publiceert NRC Handelsblad elk week-einde twee levensbeschrijvingen van mensen die recent zijn overleden. Het kan gaan om bekende of onbekende mensen, uit binnen- of buitenland; om mensen die zich verdienstelijk hebben gemaakt voor de maatschappij of mensen die op een andere manier zijn opgevallen. Suggesties voor de rubriek zijn welkom op necrologie@nrc.nl.

ge bezoeker van de Oostenrijkse club in Semarang. Mogelijk is het deze informatie geweest die leidde tot de arrestatie van vader Rudolf, Rolf en zijn oudere broer Harald. De groep van 146 - ambtenaren, militairen, planters, artsen, technici en kooplie-

Ruim vijf weken zitten ze opeengepakt in het ruim

den - wordt op 21 januari 1942 met de ms Tjisadane uit Soerabaja naar Paramaribo verscheept. Ruim vijf weken zitten ze opeengepakt in het ruim. Eindbestemming is de voormalige suikerrietplantage Jodensavanne in de jungle. Daar worden ze ondergebracht in barakken, omringd door dubbele rijen prikkeldraad, bewaakt door Nederlandse en Surinaamse troepen. Acht van hen zullen de opsluiting niet overle-

ven. Zes sterven een natuurlijke dood. Karel Raedt van Oldenbarneveldt en Loo van Poelje worden in Fort Zeelandia geëxecuteerd door Nederlandse mariniers. Tot vervolging is het nooit gekomen ondanks juridische actie van nabestaanden. De jonge Rolf Breier is de tekenaar van het kamp; op elk papiertje dat hij kan vinden maakt hij schetsen over het dagelijks leven. Hij weet ze uit het kamp te smokkelen of te verbergen, en heeft een set tekeningen bij zich als hij in Nederland arriveert.

Nederland is al een jaar bevrijd als in juli 1946 de poorten van Jodensavanne eindelijk openzwaaien. De regering zit in haar maag met het kamp, het lot van 'dat asociale schuim' heeft weinig prioriteit. Na zijn ontscheping blijft Breier eerst in Nederland, maar in 1948 reist hij door naar zijn moeder in Wenen, waar hij gaat werken als graficus. Uiteindelijk komt hij in de Noordduitse stad Kiel te werken als tekenaar aan het anatomisch instituut van de universiteit. Enkele jaren reist hij op

en neer tussen Kiel en Wenen, tussen werk en het gezin met vrouw, zoon en dochter. Het huwelijk op afstand zal stranden. In 1995 keert Breier met een Nederlandse tv-ploeg terug naar Jodensavanne. Het bezoek emotioneert hem zeer. Het jaar daarop krijgt hij een hersenbloeding, de eerste in een reeks. Nadat hij vijf jaar geleden midden in de nacht op blote voeten uit de sneeuw wordt gevestigd door de politie van Kiel, komt de laatste nog levende gevangene van Jodensavanne terecht in een tehuis voor dementerenden. Daar bladert hij door zijn fotoboeken over Indië en Suriname. Hij heeft nooit excuses gekregen voor zijn opsluiting, maar is altijd Nederlander gebleven. In een interview eind jaren 90 zegt hij: „Al onze bezittingen en het huis in Semarang zijn we kwijtgeraakt. Zes jaren van mijn jeugd heb ik in gevangenschap door moeten brengen. Het enige dat ze me nooit hebben kunnen afnemen is mijn Nederlanderschap.”

Twan van den Brand